

ANNA LORENCOVÁ

**HROB NOSITELE KULTURY
 S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU
 Z TĚŠETIC - KYJOVIC**

Úvod a problematika

Při archeologickém výzkumu neolitické osady u Těšetic-Kyjovic (Podborský 1970) byl nalezen a odkryt hrob obsahující skrčenou lidskou kostru. Koštuřík (1972) ji datuje podle průvodního hrobového inventáře do mladšího stupně (IIa) kultury s moravskou malovanou keramikou. Její nositel náleží tedy k neolitické populaci, o níž máme z hlediska anthropologického zprávy dosud vysloveně jen zlomkové.

Protože neolit je všeobecně považován za dobu velmi důležitou pro vývoj lidstva jak z hlediska společenského tak i biologického, musí být každý — i ojedinělý — nález lidských kosterních pozůstatků z této doby využit jako doklad anthropologické situace určitého data. Anthropologické zhodnocení našeho nálezu bude proto příspěvkem k poznání lidu z období, které je v neolitu řádně časově vymezeno. Předložená zpráva o našem studiu je předběžná.

Materiál a metodika

Studovaný skelet, jehož původ a datování jsou uvedeny výše, byl kompletní. Dlouhým uložením v zemi byla z části rozrušena žebra a kost hrudní a poškozeny epifysy některých dlouhých kostí končetin. Ostatní součásti kostry byly však zachovány dobře. Stopy poškození intra vitam nebo post mortem před pohřbením jedince zjištěny nebyly.

Při vyšetřování bylo postupováno podle MARTINA—SALLERA (1956—1959) a podle OLIVIERA (1960). Pokud tomu bylo odlišně, je autor uveden na příslušném místě.

Výsledky a hodnocení

Kostrové pozůstatky náležely jedinci, který byl — jak uvádí Koštuřík — rituálně pohřben. Pro částečné osvětlení tehdejšího pohřebního ritu uvádím podrobnou polohu, kterou skelet v hrobě zaujímal.

Jedinec — ve skrčené poloze — spočíval na zádech. Z podélné osy těla lehce vybočoval do prava bederní úsek páteře, pánev byla svou příčnou osou ve frontální rovině poněkud ukloněna, takže pravá kost kyčelní ležela výše než levá. Hlava byla mírně otočena doprava, opírajíc se pravou tváří o hřbety prstů pravé ruky.

Pravá paže s loktem poněkud odtaženým, byla skrčená (připažmo), ruka, ohnutá ulnárně, ležela hřbetem vzhůru nad pravým ramenem a lehce ohnutými prsty

podpírala pravou tvář, jak jsem se již výše zmínila. Levá paže byla taktéž skrčená (připažmo, loket u těla), ruka, lehce flektovaná a hřbetem nahoru, zasahovala šikmo z krajiny podklíčkové do krajiny suprasternální. Pokud jde o končetiny dolní: obě byly skrčeny a vytočeny doprava tak, že se pravé koleno dotýkalo pravého lokte, zatímco levé koleno leželo na pravém bérce, a to nad jeho polovinou. Paty byly od sebe a opíraly se o zem pod hýžděmi. Nohy směřovaly dopředu, ležely však pravá na zevní, levá na vnitřní straně chodidla.

Z tohoto popisu je zřejmé, že tělo nebylo do hrobu uloženo na bok, jak tomu bývá v pozdějších kulturách eneolitu a doby bronzové, případně ve starších kulturách neolitu (Trnáčková 1956). Pohřební ritus byl patrně rozmanitý.

Studovaná kostra je velmi drobná, gracilní stavby, s mírně a jemně vyznačeným povrchovým reliefem.

Lebka je utvářena normálně, jak dosvědčují vzájemné vztahy hlavních linií mozkovny (basion-bregma, glabella-lambda, nasion-basion, bregma-prosthion). Mozkovna je malá až středně velká; její stěna je v rozsahu kalvy téměř rovnoměrně silná. Tloušťka je však poměrně značná, neboť její hodnoty se řadí k vyšší hranici variace tloušťky stěny lebeční.

Kapacita mozkovny nasvědčuje, že jde o jedince aristenkránního (SARASIN), podle BROCOVA třídění o jedince s kapacitou středně velkou (při dolní hranici kategorií). STLOUKAL (1968) však udává pro lebku z Klobouk hodnotu jen nepodstatně vyšší (1 500).

V norma verticalis je mozkovna středně dlouhá až krátká a středně široká až úzká (SCHEIDT 1930). Hodnota lebečního indexu svědčí pro mírnou brachykranii. Obrys mozkovny (SERGI) je ovoidního tvaru s frontálním úsekem poměrně úzkým (stenometopní s tendencí k metriometopii). Týlní úsek je v obrysu krátký a téměř zaokrouhlen. Tubera perietalia jsou slabě vytvořena, takže z obrysu nevystupují, švy jsou jednoduché a úzké a až na pars obelica otevřené.

V norma occipitalis je mozkovna absolutně vysoká (výška basion-bregma). Podle hodnoty šířkovyázkového indexu jde o akrokranii. Obrys mozkovny je v úseku temenním zaobleně střečovitý, postranní stěny jsou téměř rovné a k basi se mírně sbíhají. Base tvoří jednoduchý, slabě klenutý oblouk. Největší šířka lebeční je v úrovni temenních hrbolů. Šev lambdový je otevřen. Je komplikovaný a obsahuje v celém průběhu ossa suturárum.

V norma laterális je mozkovna vzhledem k největší délce lebeční zřetelně vysoká, a to na podkladě výšky basio-bregmatické i nadušní. Obrys mozkovny pak představuje plynulý a dobře klenutý oblouk. Čelo je v profilu postavené téměř kolmo, šupina čelní kosti je vyklenutá. Její obrys plynule přechází na temeno, které je vyklenuté ve stejné míře jako úsek čelní, a které opět plynule přechází v zaokrouhlený týl. Glabella středně vystupuje (BROCA III), protuberantia occipitalis externa není zřetelná (BROCA 0), processus mastoideus je objemný a poměrně dlouhý. Linea temporalis probíhá nízko a až na frontální úsek je velmi slabě patrná. Crista supra mastoidea je vytvořena velmi dobře.

V norma frontalis je čelo nízké, relativně úzké, nazad zřetelně divergentní. Tubera frontalia jsou mírně vyznačená, nadočnicové oblouky jsou středně vytvořeny, jsou krátké a v glabelle se stýkají.

V norma basalis je base lebeční krátká a široká, foramen occipitale magnum je malé, kruhového obrysu a podle hodnoty indexu široké. Condyli occipitales jsou krátké, široké, vysoké a se silně klenutými kloubními plochami.

Skelet obličej je poměrně drobný. V norma facialis je absolutně nízký, a to cel-

kově i v horní části, šířka obličej je malá (obličej absolutně úzký). Vyjádřeno relativně jde o jedince hypereuryprosopního, euryenního, a s obličejem hranatým, eurymandibulárním a s hrubou modelací v krajině maxilární.

Očnice jsou šikmo skloněné, laterální obrysy mají zaoblen, hodnota jejich indexu je v kategorii mesokonchie.

Nos je krátký, úzký, jde však o chamaerhíni. Kořen nosu je středně široký, v profilu zahlouben pod glabellu. Hřbet kostěného nosu je rovný a silně prominující z úrovně obličej.

Jařma jsou plochá, jemné stavby, jařmové oblouky přilehlé. Horní čelist je značně profilovaná horizontálně i vertikálně. Facies anteriores jsou orientovány frontálně a jsou prohloubeny nápadnými fossae caninae. Alveolární partie je široká a nízká, prominující.

Obličej je prognátní, a to celkově i v jednotlivých partiích, tzn. v partii nasální i alveolární.

Dolní čelist je nízká, široká, v bradě téměř hranatá, s výrazným bradovým reliéfem. Větve jsou krátké a téměř kolmo postavené, gonía mírně vyhnutá zevně a na vnější i vnitřní straně se zřetelným reliéfem pro svalové úpony.

Chrup je kompletní, bez kazu a anomálií. Zubní oblouk představuje parabolu. V horní čelisti se neprořezaly třetí stoličky a nebyly ani založeny. Frontální zuby jsou do poloviny své výšky horizontálně ubroušeny, ostatní zuby mají ořeny jen žvýkačí hrbolky, takže dentin je souvisleji obnažen jen u prvních stoliček. Skus byl kleštovitý.

Postkraniální skelet: jednotlivé součásti vyjma atlasu jsou gracilní. Dlouhé kosti končetin jsou velmi krátké, takže tělesná výška jedince zjištěná podle MANOUVRIERA i BREITINGERA je malá. Pánevní kosti svědčí, že jde o muže, stav obliterace švů a postup osifikace skeletu pro věk dospělý (adultus).

Studovaný kosterní nález se svým komplexem znaků odlišuje od dosud známých stejnocenných nálezů moravských (STLÓUKAL 1968, JELÍNEK 1964). Pokud nacházíme podobnosti, jsou ve znacích izolovaných. Máme tedy v našem nálezu další doklad toho, že lid kultury s moravskou malovanou keramikou nebyl anthropologicky jednotný.

SOUHRN

Studovaná kostra, uložená rituálně ve skrčené poloze v hrobě kultury s moravskou malovanou keramikou, náležela dospělému muži.

Tento muž byl malý a gracilní postavy, mírně brachykránní. Jeho lebka byla středně velká, o středně velké kapacitě (BROCA). Mozkovna, ovoidního tvaru měla nízké a poměrně úzké čelo, klenuté temeno a zakulacený týl. Obličejová kostra, malých rozměrů, byla absolutně nízká a úzká, což se projevilo v hypereuryprosopii a euryenii jedince. Obličej byl eurymandibulární, hranatý, v profilu prognátní celkově i v partii nasální a alveolární. Očnice skloněné, mesokonchní. Nos chamaerhínní, kořen nosu kostěného prohlouben, hřbet rovný a silně prominující z obličej. Jařma přilehlá. Dolní čelist nízká, v bradě s výrazným reliéfem, gonía mírně vyhnutá do stran.

Uvedený komplex znaků odlišuje náš kosterní nález od dosud známých stejnocenných skeletů zpracovaných JELÍNKEM (1964) a STLÓUKALEM (1968). Máme tedy další doklad o heterogenitě lidu z kultury s moravskou malovanou keramikou.

SEZNAM LITERATURY

1. *Breitinger 1937*: Zur Berechnung der Körperhöhe aus den langen Gliedmassenknochen. *Anthropologischer Anzeiger* 14; 249—274. Stuttgart.
2. *Jelínek 1964*: Anthropologie der jüngeren Steinzeit in Mähren. Brno.
3. *Košťufík 1972*: Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou v opevněné části neolitického sídliště v Těšeticích-Kyjovcích. *SPFFBU E* 17, 55—59, Brno.
4. *Martin—Saller 1956—1959*: Lehrbuch der Anthropologie, Stuttgart.
5. *Olivier 1960*: Anthropologie pratique. Paris.
6. *Podborský 1970*: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou. *SLA XVIII-2*, 235—310.
7. *Scheidt 1927*: Rasseforschung. Leipzig.
8. *Sloukal 1968*: Anthropologický posudek o kostře z hrobu s moravskou malovanou keramikou z Klobouk u Brna. *AR XX*, 150—151. Praha.
9. *Tráčková 1962*: Příspěvek k pohřebnímu ritu u mladším neolitickém období. *Sborník Československé společnosti archeologické II*, 215—223. Brno.

**ПОГРЕБЕНИЕ КУЛЬТУРЫ С МОРАВСКОЙ РАСПИСНОЙ
КЕРАМИКОЙ В УКРЕПЛЕННОЙ ЧАСТИ НЕОЛИТИЧЕСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ ТЕШЕТИЦЕ-КИЕВИЦЕ**

В ареале неолитического поселения в поселке Тешетице—Киёвице было найдено ритуальное погребение с труположением, которое принадлежало культуре с моравской расписной керамикой.

Из особенностей, которые могут быть привлечены при определении физического характера найденного скелета, можно отметить. Скелет принадлежал взрослому мужчине грацильного роста. Череп брахикранный, овоидный, стенометопный, акрокранный, гириокранный и курвиокипитальный. Лбо низкое, лицо угловатое с широкой нижней челюстью. По лицевых указателях череп гиперурипросопный, зурриенный, прогнатный, хамеринный и мезокохный.

Состав антропологических признаков найденного скелета подтверждает неоднородность типов носителей культуры с моравской расписной керамикой.

A. L.

**EINE KÖRPERBESTATTUNG DES TRÄGERS DER KULTUR
MIT MÄHRISCHER BEMALTER KERAMIK**

Unweit von Těšetice-Kyjovice — im Areal der jungsteinzeitlichen Siedlung — wurde ein in Kulturgrube bestattetes Skelet freigelegt. Es ruhte in einer sonderbaren Hookerlage.

Das Skelet gehörte einem erwachsenem, mäßig brachykranen Mann von kleiner, grazieller Gestalt. Sein Gehirnschädel war in der Norma verticalis stenometop und zeigte eine ovoide Grundform. In bezug auf die Norma occipitalis war der Schädel akrokran. Sein Scheitel war schwach dachförmig. Seitenwände fast gerade, aber nach unten konvergierend. Norma lateralis: der Gehirnschädel war hypsikran, orthometop, mit rundgewölbtem Hinterhaupt. Die Glabella mittelmäßig ausgebildet (Grad III nach Broca), die Protuberantia occipitalis ext. fehlt, der Warzenfortsatz voluminös. Norma frontalis der Schädel war hypereuryprosop und euryen, das Gesichtskelett im Umriss rechteckig, eurymandibular, im Profil prognath. Die Orbita mezokonch, Nase ohamaerrhin, Nasenwurzel vertieft, Nasenrücken prominierend.

Als Ergebnis der anthropotypologischen Auswertung der Skeletreste von Těšetice-Kyjovice läßt sich die Heterogenität der bisher bekannten gleichartigen (gleichdatierten) Skelettfunden aus Mähren beweisen.

A. L.